

KİEV RUS DEVLETİ DÖNEMİNDE BİR HALK MECLİSİ DENEYİMİ: VEÇE ÖRGÜTLENMESİ

 Sedat ÇOBANOĞLU^a

Öz

Devletlerin yönetim yapılarının ortaya çıkışı ve gelişim süreçleri, birer deneyim olarak devlet teşkilatının gelişimi bakımından önemli birer köşe taşı niteliğindedir. Dolayısıyla bu çalışmada, Rus devlet yönetim sisteminin ve yerel yönetimlerinin ilk örgütlenme süreçlerinin ve temellerinin nasıl ortaya çıktığı sorgulanmıştır. Bu temel sorunsal üzerinden hareketle çalışmada, Rus idare tarihinin ilk devlet deneyimi olan Kiev Rus devletinde, önemli kararların alınmasında aktif rol oynayan ve halk meclisi olarak görülen Veçe örgütlenmeleri incelenmiştir. Bilindiği gibi günümüzde merkezi ve yerel yönetimler, geçmişte yaşanan deneyimlerden beslenmekte ve devletlerin idari tarihindeki tecrübeler, sonraki dönemlerde kamu yönetimi örgütlenmelerine aktarılmaktadır. Dolayısıyla bir devletin idare tarihinin anlaşılması, ilk temellerinin incelenmesiyle pekiştirilebilir. Bu nedenle çalışmada, öncelikle Rus devlet yönetim sisteminin ilk ortaya çıkış sürecine yönelik genel bir araştırma yapılmıştır. Bu süreçte Kiev Rus devleti öncesinde Slavların diğer etnik unsurla olan ilişkilerine kısaca değinilmiştir. Daha sonra Kiev Rus devleti hakkında kısa bir derleme yapılmıştır. Müteakiben, Kiev Rus devletindeki örgütsel yapıya yönelik kısa bir çerçeve çizilmiştir. Ardından Rus idare tarihinde ilk yönetim örgütlenme biçimi olan veçeler ele alınmıştır. Veçelerin; örgütsel yapıdaki yeri, konumu ve hangi ihtiyaçlardan ortaya çıktığı ve işlevleri sorgulanmıştır. Çalışmadaki veriler, ağırlıklı olarak Rus dilindeki kitap ve makale gibi ikincil kaynaklardan toplanmıştır. Çalışmada kullanılan veriler, nitel bir karaktere sahiptir. Bu araştırmada, veçe örgütlenmesi ele alınmış ve konu hakkında toplanan veriler, analiz edilmiştir. İdare tarihi araştırmaları kapsamında Rus devletinin temellerinin incelenmesine yönelik kaynakların az olması, çalışmada sınırlılığa sebep olmuştur. Sonuç olarak, Kiev Rus devletinde veçelerin hem siyasi ve idari hem de toplumsal sorunların çözümünde önemli rol oynadığı ve günümüzde merkezi/yerel yönetimlerin ve Rus parlamentosunun ilk deneyimleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın Rus idare tarihi çalışmalarına ve ülke idare tarihi incelemelerine örnek teşkil etmesi bakımından yapılacak diğer akademik çalışmalara katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Rusya Tarihi, Kiev Rus devleti, idare tarihi, veçe, halk meclisi, yönetim.

^a Dr. Millî Savunma Bakanlığı, drsedatcobanoglu@gmail.com

AN EXPERIENCE OF PUBLIC ASSEMBLY DURING THE STATE OF KIEVAN RUS: VECHЕ ORGANIZATION

Abstract

The emergence and development processes of the administrative structures of states are important milestones in terms of the development of state organization as an experience. Therefore, in this study, it has been questioned how the first organizational processes and foundations of the Russian state administration system and local governments emerged. Based on this fundamental problem, the study conducted a study on the Veche organizations that played an active role in the Kievan Rus state, which was the first state experience in Russian administrative history, and had the quality of a people's assembly in making important decisions. As is known, today's central and local governments are fed by past experiences. Experiences in the administrative history of states are transferred to public administration organizations in later periods. Therefore, understanding the administrative history of a state can be reinforced by examining its first foundations. For this reason, in the study; first of all, a general research was conducted on the first emergence of the Russian state administration system. In this process, the relations of the Slavs with other ethnic elements before the Kiev Rus state were briefly mentioned. Then, a short review was made about the Kiev Rus state. Following this, a brief outline of the organizational structure in the Kievan Rus state is drawn. Then, the first administrative organization form in Russian administrative history, veches, were discussed. The place and position of veches in the organizational structure, the needs from which they emerged and their functions were questioned. The data collected in the study were collected from secondary sources such as books and articles in Russian, the language of the region, in terms of subject matter. The data used in the research has a qualitative character. The research addressed the veche organization and the data collected on this subject were analyzed. Since the emergence of the first foundations of the Russian state was examined within the scope of the administrative history study, the scarcity of resources in this field constituted the limitation of the study. As a result of the study, it was concluded that veches played an important role in the solution of both political and administrative and social problems in the Kievan Rus state and were the first experiences of central/local administrative bodies and Today's Russian parliament. It is expected that the study will contribute to other academic studies in terms of setting an example for Russian administrative history studies and country administrative history studies.

Keywords: Russian History, State of Kievan Rus, administrative history, veche, people's assembly, administration.

ОПЫТ НАРОДНОГО СОБРАНИЯ ВО ВРЕМЯ ГОСУДАРСТВА КИЕВСКОЙ РУСИ: ВЕЧЕВАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ

Аннотация

Опыт возникновения и развития структур управления является краеугольным камнем государственной организации. В исследовании ставится вопрос о том, как закладывались основы российской системы центрального управления и местного самоуправления. Исходя из этой фундаментальной проблематики, был изучен первый в истории русский опыт государственности — Киевской Руси (Древней Руси). В принятии важных решений этого периода играло активную роль народное собрание.

Как известно, сегодня центральные и местные органы власти опираются на прошлый опыт. Этот опыт передается в административной истории организациям государственного управления последующих периодов. Таким образом, понимание истории управления государством может быть подкреплено изучением его первоначальных основ. Автором было проведено общее исследование, направленное в первую очередь на изучение процесса зарождения российской системы государственного управления. Кратко были рассмотрены отношения славян с другими этническими элементами до образования Киевской Руси, очерчены рамки организационной структуры и составлен краткий обзор о ее государственности. Затем была изучена первая форма организации управления в русской административной истории — вече. Место и положение веча в организационной структуре, потребности, из которых оно возникло, и его функции были подвергнуты научной критике. При этом использованные в статье данные были получены преимущественно из русской литературы (книги и статьи). Недостаточность источников в области административной истории при изучении возникновения основ российского государства привела к ограничениям в исследовании. Автором сделан вывод о том, что в Киевской Руси вече играло важную роль в решении как политических, так и административных и социальных проблем, и являлось первым опытом для сегодняшних центральных/местных органов власти и парламентов. Ожидается, что исследование послужит примером для изучения истории российской администрации и обзоров истории администрации страны.

Ключевые слова: История России, Киевская Русь, Вече, административная история, управление, Народное собрание.

Giriş

İdare tarihi, devletlerin örgütsel kökenlerini ve idari yapıdaki değişimlerini ortaya koymak bakımından önemli bir araştırma alanıdır. Bu anlamda günümüz Rus parlamentosunun ve yönetim yapılarının ilk ortaya çıkış süreçlerini anlamak ve özümsemek amacıyla alanyazındaki yönetsel örgütlere yönelik yapılan tarihsel çalışmalar, kayda değer öneme sahiptir. Rusya Federasyonu, Sovyetler Birliği ve Çarlık Rusyası örgütlenmelerine yönelik akademik incelemeler, sıklıkla yapılmaktadır. Ancak bu alandaki çalışmaların, Türkiye’de halen yetersiz kaldığı söylenebilir. Özellikle Rus devletinin inşa sürecinde idare tarihi çalışmaları önemli bir yere sahiptir. Bu çerçevede Rus idare tarihinin ilk temellerinin anlaşılması, günümüz Rus idare tarihi çalışmalarına katkı sağlayabilir.

Bu bağlamda yapılan çalışmada Rus devletinin yönetsel olarak ilk temellerinin incelenmesi amacıyla dokuzuncu yüzyılda kurulan Kiev Rus¹ devletinde halk meclisleri

¹ Kiev Rus devleti, Doğu Slavları tarafından kurulmuştur ve bir bakıma günümüz Rusya, Belarus ve Ukrayna devletlerinin tarihteki ortak teşekkülüdür. Dolayısıyla Kiev Rus devletini sadece günümüzdeki Rusların atası saymak yanlış çıkarımlara neden olabilir. Bu hususta bk. Eray Akçay, “Rusya’da Tek Tıp Tarih Ders Kitabı Oluşturma Projesi Kapsamında Yazılan “Genel Dünya Tarihi” Kitaplarında Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti,” *Yabancıların Yabancıları: Türkler* içinde, ed. Öncül Kürşat (İstanbul: Kriter Yay., 2022), 109-110, 128.

olarak görülen “veçe”² örgütlenmesine yönelik bir inceleme yapılmıştır. Rus idare tarihinde veçelerin ilkel biçimde de olsa bir yerel yönetim birimi ya da Rus parlamentosunun ilk izleri olduğuna yönelik tartışmalar halen sürmektedir. Bu dönemde veçelerin çok basit yapılı toplanma biçimi olması, toplumsal, siyasal ve idari sorunlara çözüm aranmasında veçe görüşmelerine yalnızca soyluların katılması, bu dönemde özgür olmayanların katılmaması meselesi ya da dönemin Novgorod³ ve Pskov Cumhuriyetlerinde demokrasi söylemlerinin günümüz bakış açısıyla nasıl değerlendirileceği konuları, bu örgütsel yapı üzerinde temel tartışma konuları arasındadır.

Bu bağlamda yapılan çalışmada dokuzuncu ve on ikinci yüzyıllar arasında hüküm süren Kiev Rus devleti dönemindeki veçe örgütlenmeleri irdelenerek bir tartışma yapılması planlanmıştır. Feodal devletin ortaya çıktığı bir süreçte ilk örgütsel yapı olarak veçelerin; nasıl ortaya çıktığı, örgütsel bakımdan nasıl bir role sahip olduğu, toplumsal sorunların çözümüne yönelik politika belirleme sürecini nasıl etkilediği ve Rus idare tarihine ne gibi izler bıraktığı bu çalışmanın temel sorularındandır. Çalışmanın kapsadığı evren bakımından Rus devletinin ilk kurulduğu süreci ele alması, kaynakların erişimi konusunda bir kısıtlılık oluşturmuştur.

Araştırmada kullanılan veriler, ikincil kaynaklardan toplanmıştır. Çalışma, veri analizi ve örnekleme teknikleri kullanılarak hazırlanmış olup, nitel bir karakteristiğe sahiptir. Çalışmada örgütsel yapının ve veçe sisteminin daha iyi anlaşılması için görseller kullanılmıştır. Öncelikle Kiev Rus devleti öncesi sürece yönelik kısa bir inceleme yapılmıştır. Ardından Kiev Rus devletinin ortaya çıkışı ve gelişimi, tarihsel bağlamda özetlenmiştir. Daha sonra veçelerin örgütsel yapıda yer almasından hareketle Kiev Rus devletinin örgütsel yapıdaki konumunun anlaşılması amacıyla Kiev Rus devlet yönetimi kısaca incelenmiştir. Müteakiben, Rus idare tarihinde veçelerin rolü ve önemi tartışılmıştır. Ardından veçelerin fonksiyonları ve işleyişleri, Novgorod örneği üzerinden irdelenmiştir. Çalışma sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

Türk kamu yönetimi alanında Rus kamu yönetimine ilişkin çalışmaların az olması ve araştırma süreçlerinde ağırlıklı olarak Rusçanın kullanım zorluğu gibi faktörlerden dolayı, yapılan bu çalışmanın Rus idare tarihinin anlaşılması bakımından Türkiye’deki karşılaştırmalı kamu yönetimi ve idare tarihi çalışmalarına katkı sağlayabileceği öngörülmektedir.

1) Slavların Diğer Etnik Unsurlarla İlişkilerine Kısa Bir Bakış

Kimmerler-İskitler (M.Ö. 1000-200), Sarmatlar-Gotlar (M.Ö. 200-M.S. 370), Hunlar-Antlar (370-558), Avarlar-Antlar (558-650), Hazarlar-Bulgarlar (650-737) ve Normanlar (737-839) gibi farklı etnik unsurlar, Slavlarla aynı ve benzer bölgelerde birlikte etkileşim

² Veçeler, yerel meclis tipi ilk örgütlenme biçimleri olarak düşünülebilir. Bu ilkel meclisler, Slav kabileleri ve Kiev Rus devleti döneminde mahalli yöneticilerin toplanıp karar aldıkları yapılarıdır. Bk. Sedat Çobanoğlu, “Rusya Federasyonu’nda Yerel Yönetimler,” *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi* 31/3 (2022): 79. Bir başka kaynağa göre veçe kelimesinin etimolojik kökenini şu şekilde açıklamak mümkündür: Veçe kelimesinin, “вещати/veşçati” “konuşmak (говорить/govorit)” kelimesiyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Dönemin Pskov lehçesinde bu kelimenin kökeni, (кричать/krıçat) bağırma, anlamına gelen “вечать/veçat” kelimesine dayanmaktadır. Bu hususta bk. İ. N. Danilevskiy, *Drevnyaya Rus Glazami Sovremennikov i Potomkov (IX.-XII.)* (Moskva: Aspekt Press, 1999), 78.

³ Novgorod şehri, Velikiy Novgorod şehri için kullanılmıştır.

içinde yaşamışlardır.⁴ Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse günümüzde her ne kadar Rus toplumsal yapısının temellerinin dokuzuncu yüzyılda atıldığı ifade edilse de genellikle Slavlar, diğer komşu kavimlerin hâkimiyeti altında yaşamışlar veya pek çok komşu kabile ile farklı zamanlarda etkileşim içinde olmuşlardır.⁵ Kiev Rus devletini kuran Doğu Slavlarının, özellikle Türk kökenli kavimlerle yakın ilişkiler içinde olduğu söylenebilir.

Örneğin, Slavların uzun bir süre Avarların hakimiyetinde kaldığı bilinmektedir. Ayrıca Slavların ilk kez etkin bir şekilde tarih sahnesine çıkmaya başladıkları dönem Avar dönemine rastlamaktadır. Bu dönemde Slavların, siyasi teşkilat kurmaları ile etnik ve karakter bakımından değişime uğramaları, Avar hakimiyetinin tesiriyle olmuştur.⁶ Bir diğer ifadeyle Slav kabilelerinin pek çok alanda gelişmesinde Avarlar etkili olmuştur. Slavların hem Balkanlara hem de çoğunluğu bugün Macaristan topraklarında bulunan Pannonia bölgelerine yerleştirilmesinde Avarlar önemli rol oynamıştır. Bu dönemde Avarlar hem iskân hem de nüfus politikalarında Slavları etkisi altına almışlardır.⁷ Öte yandan özellikle Doğu Slavlarını, etkisi altına alan ikinci bir Türk kavmi Hazarlardır.⁸ Rus Kroniği Geçmiş Yılların Hikayesi'nde birçok konuda Hazarlarla Slavların ilişkilerine yer verilmiştir.⁹ Dahası Doğu Slavlarından Polyan, Radimiç, Severyan ve Vyatiç bölgelerinin Hazarların hakimiyeti altında buldukları ve Hazarlara vergi ödedikleri bilinmektedir. Bu durumda Vareg-Rus idari yapısının kurulmasında, Hazarların devlet ve siyasi teşkilatının örnek alınmış olabileceği belirtilmektedir.¹⁰ Bu kapsamda dokuzuncu yüzyılda Kiev Rus devletinin temellerinin atılması sürecinde Slavları etkileyen pek çok kavmin olduğu söylenebilir. Ancak devletleşme süreçlerinin ilk temellerinde Avarlar ve Hazarların etkisinin görece daha fazla olduğu ifade edilebilir.

2) Kiev Rus Devleti

Doğu Avrupa topraklarında ortaya çıkan Kiev Rus devleti, Rus idare tarihinde önemli bir konuma sahiptir. Kiev Rus devleti, dokuzuncu yüzyılın başlarında Doğu Slavlarının Özi¹¹ havzasında İlmen gölü ve İdil ile Oka nehirleri bölgesinde on ikinci yüzyıla kadar hâkimiyetini sürdüren bir devlet olmuştur.¹² Knyaz¹³ Rurik ve kardeşlerinin 859 yılında Novgorod şehrine geldikleri, 862 yılı ve sonrasında Rusları yönetmeye başladıkları kroniklerde bahsedilmektedir.¹⁴ Bu sebeple Rusya'da devletin kuruluş yıl dönümü olarak bu yıl esas alınmaktadır. Öyle ki 1862 yılında Velikiy

⁴ Kezban Acar, *Orta çağ'dan Sovyet Devrimi'ne Rusya*, (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2014), 18.

⁵ Sedat Çobanoğlu, *Rusya'da Devlet Örgütlenmesi*, (Ankara: TİAV, 2020), 24.

⁶ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye kadar* (Ankara: TTK, 2014), 6-7.

⁷ Akdes Nimet Kurat, "Avarlar," *Tarih İncelemeleri Dergisi* XXVI/1 (2011): 99-102.

⁸ Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye kadar*, 7.

⁹ Lavrentyevskaya Letopis, *Povest Vremennih Let*, pervaod D. S. Lihaçev & O. V. Tvorogov (Sankt-Peterburg: VITA NOVA, 2012), 14-44.

¹⁰ Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye kadar*, 7-8.

¹¹ Rus dilinde "Dnyeper" olarak geçmektedir.

¹² N. P. Eroşkin, *İstoriya Gosudarstvennih Uçrejdeniy Dorevolyutsionnoy Rossii* (Moskva: Vısşaya Şkola, 1983), 22.

¹³ Feodal Rus devleti döneminde ordu komutanı ya da idari bölge yöneticisi anlamına gelmekteydi. Bu hususta bk. D. N. Uşakov, *Bolşoy Talkoviy Slovar Ruskogo Yazıka* (Moskva: Hit-Kniga, 2017), 274.

¹⁴ Lavrentyevskaya Letopis, *Povest Vremennih Let*, 17; N. Karamzin, *İstoriya Gosudarstva Rossiyskogo* (Moskva: İzdatelstva AST, 2018), 27.

Novgorod¹⁵ şehrinde “Rusya’nın Bininci Yılı” anıtı dikilmiştir. Bazı yazarlara göre Knyaz Rurik’in gerçek olmadığına, onun bir efsane olduğuna yönelik birtakım söylemler de vardır. Genel olarak tarih kitaplarında Knyaz Rurik ve kardeşleri Sineus ile Truvor’un Rus devletinin kuruluşunda önemli rol oynadıkları belirtilmektedir.¹⁶

Slavların bulunduğu kuzey batı topraklarındaki yönetim örgütlenmelerinde Vareglerin bulunduğu açıktır.¹⁷ Kurat’a göre, Slavların ilk yaşadıkları bölge, Vistül nehrinden başlayarak Pripet havzasını ve Orta Özi sahasını kapsamaktaydı. Ancak bu bölgenin net olarak sınırlarını tespit etmek oldukça zordur.¹⁸ Dahası Vareglerin, Norman kabilelerinden geldiği ve ilk Rus knyazları oldukları belirtilmektedir.¹⁹ Knyaz Rurik yönetimi ele aldıktan sonra, kardeşlerini Velikiy Novgorod şehrinin etrafındaki bölgelere görevlendirmiştir. Knyaz Rurik’in, devlet kurma süreci yaklaşık on yedi yıl sürmüştür. Ancak kardeşlerinin iki yıl sonra ölümü üzerine yönetimi tek elde toplayarak kendi adamları Dir ve Askold’u Bizans’a sefere göndermiştir. Onlar ise Bizans seferine giderken Kiev şehrini Hazarlardan almışlardır.²⁰ Hem Kiev hem de Velikiy Novgorod şehirleri ticari faaliyetleri, buldukları konumları ve çoklu etnik yapıları gibi önemli özellikleri bakımından oldukça önemli bir yere sahiptiler. Bu dönemde her iki şehir yönetimi, güney ve kuzey Rus bölgeleri şeklinde Rus toprakları olarak kabul edilmişlerdir.²¹

Dokuzuncu ve onuncu yüzyıllarda bu topraklarda Novgorod, Beloozera, Kiev ve Smolensk gibi yeni şehirler ortaya çıkmıştır. Bu şehirler, birer feodal yönetici olan yerel knyazlar tarafından yönetilmiştir. Henüz bu dönemde feodal ilişkiler oldukça zayıftı. Çünkü knyazlar, diğer feodal yöneticilere ya da toprak soylularına karşı etkili konumda değildi.²² Zamanla bu şehirlerin kurulduğu yerler, birer ticaret merkezine dönüşmüştür. Fakat şehirlerin tam olarak ne zaman kurulduğuna dair net bilgiler yoktur.²³ Kiev Rus devletinin hâkimiyetinde bulunan İdil ve Vareglerden Greklere (Bizans) giden suyuolları, ticaretin önemli birer unsuru olup, siyasi olarak devletin bu bölgedeki rolünü artırmıştır. Böylelikle Kiev Rus devleti hem Avrupa ve Bizans hem de Orta Doğu’da ticari bağlantılar kurmuştur. Toplulukların yaşadığı yerleşim birimleri, iktisadi ve toplumsal birer merkeze dönüşmüştür. Slav şehirlerinde gelişen zanaat ve ticaret ilişkileri, toplumsal yaşamda önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Rusların neredeyse tüm şehirlerinde pazar yerleri kurulmuştur. Örneğin Kiev’in en parlak döneminde şehirde sekiz ticaret merkezinin bulunduğu belirtilmektedir.²⁴

Vareglerden Greklere giden yol, İskandinavya bölgesinden nehirler yoluyla Karadeniz’e ve Bizans devletine kadar uzanan ticaret yolu olmuştur. Tüccarlar, bu yol vasıtasıyla kuzeyden kürk, bal, balmumu ve köle taşıırken, güneyden ise ipek, şarap ve

¹⁵ Türkçede “Büyük Şehir” anlamına gelmektedir.

¹⁶ Lavrentyevskaya Letopis, *Povest Vremennih Let*, 17; A. S. Orlov i dr., *İstoriya Rossii* (Moskva: Prospekt, 2020), 30.

¹⁷ A. N. Saharov i dr., *İstoriya Rossii s Derevneysih vremen do naših dney* (Moskva: 2022), 54.

¹⁸ Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917’ye kadar*, 5.

¹⁹ D. N. Uşakov, *Bolşoy Talkoviy Slovar Ruskogo Yazıka* (Moskva: Hit-Kniga, 2017), 56.

²⁰ Lavrentyevskaya Letopis, *Povest Vremennih Let*, 17; Orlov i dr., *İstoriya Rossii*, 30.

²¹ Saharov i dr., *İstoriya Rossii s Derevneysih vremen do naših dney*, 54.

²² Eroşkin, *İstoriya Gosudarstvennih Uçrejdeniy Dorevolyuetsionnoy Rossii*, 22.

²³ Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917’ye kadar*, 15.

²⁴ Denis Eduardoviç Letnyakov, “Veçevaya Traditsiya Domongolskiy Rusi Kak Faktor Obrazovaniya Gorodskih Soobşestv Protograjdanskogo Tipa,” *Vestnik RGGU, Politologiya. İstoriya. Mejdunarodnoye Otnoşeniya* 14 (2009): 268.

gümüş ticareti yapmışlardır.²⁵ Dolayısıyla bu ticaret yolunun bu bölgelerden geçmesi, bölgedeki şehirlerin IX. ve X. yüzyıllarda kurulup geliştiğini göstermektedir.²⁶ Ticareti kontrol altında tutan bu şehir devletleri, kuzey ile güney bölgeleri arasında bir köprü niteliğindedir. Özellikle İskandinav bölgelerinden Karadeniz'e kadar uzanan nehirler, ticaretin gelişmesine olanak sağlarken, gemilerin kullanımını yaygınlaştırmış ve askeri bakımdan Bizans'a sefer yapılmasını da kolaylaştırmıştır.

Rurik'in 879 yılında ölümünün ardından oğlu İgor'un yaşının küçük olması sebebiyle yerine akrabası Knyaz Oleg geçmiş ve iktidarı Velikiy Novgorod şehrinde devralmıştır. Knyaz Oleg, çevre knyazlıklarda²⁷ kontrolü sağladıktan sonra Kiev'e giderek Knyaz İgor'u yukarı doğru kaldırmış ve Kiev'i ele geçiren Askold ve Dir'e onların knyaz soyundan olmadıklarını, şehir yönetiminin Knyaz Rurik'in oğlu Knyaz İgor'a ait olduğu ifade etmiştir. Kiev'in kontrol altına alınması sonrasında Knyaz Oleg "Kiev, Rus şehirlerinin merkezi/anası olsun" demiş ve Kiev ve Novgorod topraklarını birleştirerek devleti tek çatı altında toplamıştır. Böylelikle 882 yılında Kiev merkezli Rus devleti ortaya çıkmıştır.²⁸ Knyaz Oleg tarafından yürütülen politikalar sonucunda Kiev, merkezi bir konuma gelmiş ve siyasi iktidar Kiev'de toplanmıştır. Büyük knyaz; yasa koyucu, askeri yönetici, büyük yönetici ve yargılayan sıfatlarını üstünde toplamıştır. Diğer çevre knyazlıklar, bir sözleşme çerçevesinde görevlerini yerine getirmiştir. Böylece Kiev Rus devleti, erken feodal monarşik bir devlet haline dönüşmüştür.²⁹

Knyaz Oleg (879-912) tarafından yönetilen devlet, 907 yılında Bizans'a sefer düzenlemiş ve Ruslar, Konstantinapol'e kadar gelerek Bizans şehrini yağma etmişlerdir. Bu durumun sonucunda Bizans, Ruslar ile ticaret anlaşması yapmak durumunda kalmıştır. Bizans tarafından Ruslara bu dönemde vergi verilmiştir. Bu anlaşmanın 912 yılında yenilediği de bilinmektedir. Öte yandan 912 yılında ölen Knyaz Oleg'in yerine geçen Knyaz İgor (912-945)'un 941 yılında Konstantinapol'e yeniden sefer düzenlediği, ancak bu seferin büyük bir başarısızlığa uğradığı ifade edilmektedir. Knyaz İgor daha sonra bir iç isyan sırasında Kiev bölgesinde yaşayan bir kabile olan Drevlianlar tarafından öldürülmüştür. Knyaz İgor'un yerine geçecek olan yöneticinin yaşı küçük olduğu için iktidara Knyaz İgor'un karısı Knyaginya³⁰ Olga (945-957) geçmiştir.³¹

Knyaginya Olga, kocasının intikamını Drevlianlardan aldıktan sonra bir takım idari reformlar yapmaya karar vermiştir. Öncelikle vergi reformu yaparak, vergilerin toplanma şeklini düzenlemiştir.³² Bu reform kapsamında yerel yönetim bölgelerinde vergiler, knyazlık yönetimi temsilcileri tarafından toplanmaya başlanmıştır. Devletin iç politikasında düzenlemeler yapıldıktan sonra dış politikaya odaklanılmıştır. Rusların önündeki en büyük sorun komşuları ile siyasi ve ekonomik ilişkilerin düzenlenmesi

²⁵ O. L. Gubarev, *Naçalnaya Rus Na Puti "İz Varyagi v Greki"*, (Sankt-Peterburg: Evraziya, 2020), 8.

²⁶ Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye kadar*, 15.

²⁷ Knyazlık, knyaz yönetiminde bulunan bölgelerdi. Bu hususta bk. Uşakov, Bolşoy Talkoviy Slovar Ruskogo Yazıka, 274.

²⁸ Saharov i dr., *İstoriya Rossii s Derevneşih vremen do naših dnei*, 55-56.

²⁹ Viktoriya Vladimirovna Şliçuk, "Organizatsiya Gosudarstvennogo Upravleniya v Subektah RF," v knige *Sistema Gosudarstvennogo Upravleniya* (Moskva: İzdatelstvo Forum, 2008), 24.

³⁰ Knyazların eşlerine verilen isimdir.

³¹ Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye kadar*, 23-25.

³² Orlov i dr., *İstoriya Rossii*, 33.

meselesi olmuştur. Bu durumda, Kiev Rus devletinde otoritenin artırılması gerekmiştir. Knyagina Olga, 957 yılında Konstantinapol'e gitmiş ve orada bir devlet yöneticisi olarak karşılanmıştır. Knyagina Olga, kutsanarak Hristiyanlığı kabul etmiş ve Kiev'e bu şekilde geri dönmüştür.³³ Böylece Kiev Rus devleti ile Bizans arasında çok yönlü ilişkiler gelişmeye başlamıştır.

İlerleyen süreçte Knyagina Olga'nın yerine oğlu Svyatoslav (957-972) geçmiştir. Svyatoslav toprakları genişletmek için Vyatic ve Bulgaristan gibi bölgelere seferler düzenlemiştir. Sefer dönüşünde 972 yılında pusuya düşürülerek öldürülmüştür.³⁴ Bunun sonucunda büyük oğlu Yaropolk Kiev'de, ikinci oğlu Oleg Drevlian bölgesinde ve üçüncü oğlu I. Vladimir ise Novgorod'da yönetimi ele almıştır. Rus tarihinde ilk kez taht kavgası bu dönemde yaşanmış ve bu mücadelenin sonunda I. Vladimir üstün gelerek devlete hâkim olmuştur.³⁵ I. Vladimir (980-1015) zamanında Kiev Rus devletinin resmi dini Hristiyanlık olarak kabul edilmiştir. Knyaz, 988 yılında hem kendi boyarlarını³⁶ hem de tüm Rus halkını kutsayarak Hristiyanlığı yaymaya başlamıştır. Bu dönemde "Bir Hükümdar-Bir Tanrı" söyleminden yola çıkan I. Vladimir, devleti güçlendirmek amacıyla tüm halkı kutsama kararı almıştır.³⁷

Hristiyanlığın kabul edilmesi, Rus kültüründe önemli bir değişim süreci başlatmıştır. Antik dönem ve Bizans kültürü, Rus kültürünü kayda değer bir şekilde tesir altına almıştır. Kiev Rus topraklarında bulunan metropolitliklere dini görevliler Konstantinapol'den atanmaya başlanmıştır. Bu atamalar ile Rus şehirlerinde bulunan kiliseler, Kiev kilisesine bağlı bir şekilde faaliyet göstermeye başlamıştır. Moğol öncesi dönemde Rus topraklarında yaklaşık 80 manastır hizmet vermiştir. Öte yandan on birinci yüzyılın başlarında I. Vladimir, kilise lehine olacak şekilde vergi reformu yapmış ve tüm halk kiliselere vergi vermek durumunda kalmıştır. Bunun neticesinde kiliseler zenginleşmeye başlamış ve büyük topraklara sahip olmuştur.³⁸ Rusların Hristiyanlık dinini kabul etmesi, devlet örgütlenmesine de önemli tesirler etmiştir. Böylelikle dağınık halde bulunan halklar, bir araya getirilmiş ve dayanışma sağlanmıştır.³⁹

Knyaz I. Vladimir'in 1015 yılında ölmesi sonucunda aile soyunun büyüğü olarak Svyatopolk 1015-1019 yılları arasında Kiev'de yönetime geçerek I. Vladimir'in oğullarından Glep ile Boris'in öldürülmesini emretmiş ve daha sonra bu knyaz, lanetli olarak kabul edilmiştir. Bilge Yaroslav (Ярослав Мудрый) ile mücadelesi sonrasında lanetli Svyatopolk Polonya'ya kaçarak ortadan kaybolmuştur. Böylelikle Bilge Yaroslav (1019-1054) iktidarı ele almış ve uzun bir süre Kiev Rus devletinin parçalanmaya başlamasına kadar yönetimde kalmıştır. Bilge Yaroslav, Kiev Rus devletinde birçok idari reform yapmıştır.⁴⁰ Kardeş kavgasının önlenmesi ve devletin güçlendirilmesi maksadıyla

³³ Saharov i dr., *İstoriya Rossii s Derevneysih vremen do naših dnei*, 61-62.

³⁴ Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye kadar*, 26.

³⁵ Saharov i dr., *İstoriya Rossii s Derevneysih vremen do naših dnei*, 68; Orlov i dr., *İstoriya Rossii*, 34-35.

³⁶ Boyar, Ruslarda dokuzuncu ve on yedinci yüzyıllar arasında yüksek tabakadaki feodal bir sınıftır.

³⁷ P. Kraşeninnikov, *Ot Plemenii K İmperii, Vozniknovenie Ruskogo Gosudarstva i Prava* (Moskva: Eksmo, 2022), 37.

³⁸ Orlov i dr., *İstoriya Rossii*, 37.

³⁹ M. N. Dovnaroviç & A. N. Hudoloyev, "K Voprosu Prinyatiya Hristiyanstva na Rusi," *İntellektualnyy Potentsial XXI Veka: Stupeni Poznaniya* 30 (2015): 19.

⁴⁰ Orlov i dr., *İstoriya Rossii*, 37-38.

Bilge Yaroslav tarafından 1036 yılında on yedi maddeden oluşan “Ruskaya Pravda” Kanunlar Kitabı hazırlanmış ve yürürlüğe konmuştur.⁴¹

Ruslar ilk kez bu dönemde yazılı kanunlara göre iş yapmaya başlamıştır. “Ruskaya Pravda” ya da “Yaroslav’ın Pravdası” olarak da adlandırılan kanunlar kitabı, Bizanslıların tesiriyle yazılmıştır.⁴² Kanunlar kitabının içeriğinde; ceza, miras, ticaret, mülk hakkı, anayasal mevzuat ve cinayet davaları gibi konular yer almıştır. Ancak ölüm cezasına yönelik bir madde öngörülmemiştir. Sonuç olarak bu kanunlar kitabı, on birinci ve on ikinci yüzyıllarında Kiev Rus devleti topraklarında hukuki, toplumsal ve ekonomik ilişkilerin düzenlenmesinde ilk yazılı eser olmuştur.⁴³ Yasal düzenlemelerin yanı sıra Yaroslav döneminde devlet hâkimiyeti, Resim 1’de koyu yeşil alanda görüldüğü gibi önemli ölçüde pekişmiş, sınırlar daha belirgin bir hal almış ve diğer ülkelerle diplomatik ilişkiler kurulmaya başlanmıştır. Öyle ki Kurat’a göre, bu dönemde Bilge Yaroslav tarafından Lehistan, Macaristan, Fransa ve İskandinav ülkelerine elçiler ve tüccarlar gönderilmiştir. Böylelikle Kiev Rusya’sı, Avrupa ülkeleri ile ekonomik ve siyasi ilişkiler tesis etmiştir.⁴⁴

Resim 1: 862-1054 Yılları Arasında Kiev Rus Devleti⁴⁵

Bilge Yaroslav tarafından Kiev Rus devleti, belirli bölgelere ayrılarak oğulları arasında paylaştırılmıştır. Çocuk sayısına göre knyazlık sayısı artmış ve daha sonra Kiev Rus devleti, knyazlar arasında ortaya çıkan mücadeleler sonucunda parçalanmaya başlamıştır.⁴⁶ Bilge Yaroslav 76 yaşında iken 1054 yılında ölmüştür.⁴⁷ Bilge Yaroslav’ın

⁴¹ Kraşennikov, *Ot Plemenii K İmperii, Voznikovenie Ruskogo Gosudarstva i Prava*, 40; Saharov i dr., *İstoriya Rossii s Derevneşih vremen do naşih dnei*, 103.

⁴² Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917’ye kadar*, 39-40.

⁴³ Kraşennikov, *Ot Plemenii K İmperii, Voznikovenie Ruskogo Gosudarstva i Prava*, 43, 46.

⁴⁴ Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917’ye kadar*, 39-40.

⁴⁵ “Drevnyaya Rus”, erişim 05.11.2024, <http://history-maps.ru/view-picture.php?id=1436>

⁴⁶ Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917’ye kadar*, 39, 40.

⁴⁷ Saharov i dr., *İstoriya Rossii s Derevneşih vremen do naşih dnei*, 113.

ölümü üzerine Kiev Rus devleti topraklarında knyazlar arasında iktidar mücadelesi sebebiyle, parçalanma dönemi başlamış ve on ikinci yüzyıl sonlarına doğru birçok farklı knyazlık ortaya çıkmıştır. Bunların arasında Kiev, Çernigov, Galiç, Polotsk, Turov-Pinsk, Rostov-Suzdal, Ryazan, Novgorod ve Vladimir-Volinsk knyazlıkları ön plana çıkmıştır.⁴⁸ Bu dönem, Rus idare tarihinde feodal parçalanma olarak bilinmektedir. Kiev'in son knyazı 1125 yılından itibaren yönetimi devralan Mstislav (1076-1132)'ın ölümünden sonra Kiev Rus devleti dağılmaya başlamış ve yeni bağımsız knyazlıklar ortaya çıkmıştır.⁴⁹

3) Kiev Rus Devletinde Yönetmel Yapı

Geçmiş Yılların Hikayesi isimli kroniğe göre Kiev Rus devletinin temelleri Knyaz Rurik tarafından 862 yılında Novgorod şehrinde atılmıştır.⁵⁰ Daha sonraki yıllarda merkezi Kiev şehri olan Rus devlet yönetimi temel olarak *knyaz, danışma konseyi ve veçe meclisinden* oluşmuştur. Kiev Rus devletinin yönetim biçimi, erken feodal dönem monarşi olmuştur. Bu yönetim sisteminin özellikleri şu şekilde sıralanabilir: İlk olarak devletin başı, diğer yerel knyazlarla ilişkilerinde egemen konumunda bulunan büyük knyazdı. Egemen ile vasal arasındaki ilişkilerde, askeri ve ekonomik olarak vasalın egemene yardım sağlaması söz konusu iken, egemen tarafından ise vasalın dış tehditlerden korunması ve egemen tarafından ödüllendirilmesi söz konusuydu. İkincisine bakıldığında knyaz, hem devlet yönetimini hem de devlet mülkünü ekonomik olarak etkisi altına almıştı. Tüm merkezi yönetim, knyazın sarayında toplanmıştı. Knyazın hizmetkârları devletin kamu hizmetlileri konumundaydı. Sonuncu özellik ise *besleme sisteminin (система кормления)* varlığıydı.⁵¹ Bu sistem Selçuklu dönemindeki ikta; Osmanlı döneminde ise tımar sistemine benzemektedir.

Ayrıca Kiev Rus devletinde kamu yönetimi aygıtının vergi toplama, hukuki işleri yürütme, knyazlık sarayının gelir/gider hesapları ve diğer hizmetleri sağlama görevleri vardı. Bu yönetim, askeri bir düzen çerçevesinde saray-malikâne yönetimi sistemi temelinde oluşturulmuştur. Şema 1'de gösterildiği gibi büyük knyaz faaliyetlerini yürütürken büyük drujina⁵² (boyar⁵³ duması) ve küçük drujina konseyine danışmış ve bu şekilde devlet politikalarını yürütmüştür. Dokuzuncu ve on ikinci yüzyıllarda boyar duması; drujinalar, önde gelen mahalli bilginler, şehir temsilcileri ve bazen de ruhban sınıfından gelen kişilerden oluşmuştur.⁵⁴ Bilindiği üzere tüm monarşik sistemlerde yöneticilerin bir danışma organı bulunurdu. Öyle ki IV. İvan'ın Gizli Duması ve I. Petro'nun Senatosu gibi bu danışma organları devlet yöneticilerinin karar almasına yönelik önemli roller üstlenmişlerdir. I. Vladimir gibi diğer knyazlar da karar alma ve uygulama süreçlerinde çoğu zaman boyarlara ve diğer drujinalara danışmıştır. Ancak bu danışma konseyinin işleyişine yönelik kesin bilgiler mevcut değildir.⁵⁵

⁴⁸ Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye kadar*, 48.

⁴⁹ S. A Lipski, *Osnovi Gosudarstvennogo i Munitsipalnoye Upravleniya* (Moskva/Saint-Petersburg: KnoRus, 2021), 211.

⁵⁰ Lavrentyevskaya Letopis, *Povest Vremennih Let*, 17; Orlov i dr., *Istoriya Rossii*, 30.

⁵¹ A. L. Şigabudinov, *Drevnerusskoye Gosudarstvo i Pravo* (Kazan: Kazanskiy Federalniy Universitet, 2015), 65.

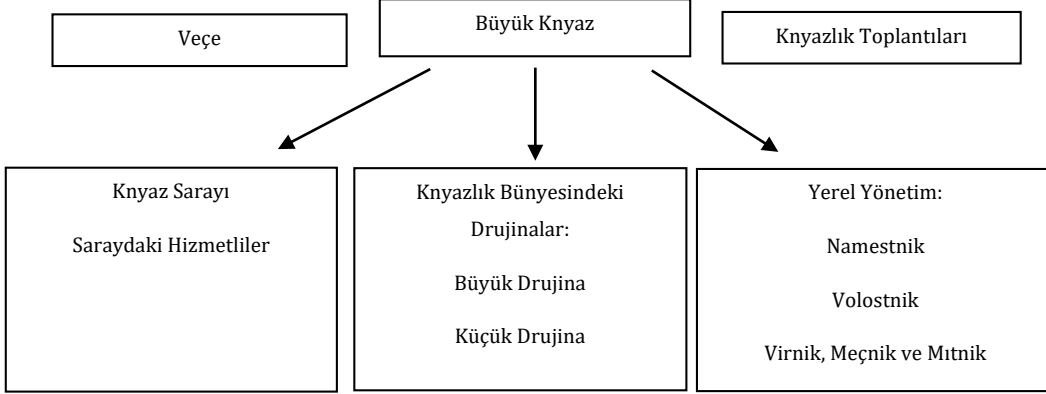
⁵² Drujina, knyazın emrinde bulunan silahlı birlik ya da mahiyetinde bulunan görevliler anlamına gelmektedir.

⁵³ Boyar, Ruslarda dokuzuncu ve on yedinci yüzyıllar arasında yüksek tabakadaki feodal bir sınıftır.

⁵⁴ Lipski, *Osnovi Gosudarstvennogo i Munitsipalnoye Upravleniya*, 201, 210.

⁵⁵ Şigabudinov, *Drevnerusskoye Gosudarstvo i Pravo*, 71-72.

Şema 1: Kiev Rus Devleti Yönetim Organları⁵⁶

Dolayısıyla Kiev Rus devleti dönemindeki üst danışma organının, knyaz seçimleri, savaş ilan edilmesi, anlaşma yapılması, ekonomik ve yargısal kararların alınması gibi önemli devlet sorunlarının çözümünde işlevselliği ön plana çıkmıştır. Boyar sınıfını oluşturan büyük drujina sınıfı haricinde küçük drujina sınıfı da verilen görevleri yerine getirmiştir. Bu sınıf içerisinde boyarların çocukları, kademe olarak daha alt seviyede bulunan drujinalar ve saray hizmetlileri yer almıştır. Küçük drujina, önemli devlet kararlarının alınmasına katılım sağlamasa da büyük knyaz tarafından taktik seviyedeki bazı konuların çözümünde danışma maksadıyla kullanılmıştır. Yerel knyazlar ise yerel yönetimlerde önemli görevler icra etmişlerdir. Bu dönemde şehirlerdeki yönetimlerde posadnik (посадник) bulunurken, kırsal yerleşim birimlerinde ise volostnik (волостник) gibi farklı isimlerde yöneticiler yer almıştır.⁵⁷

İlk olarak “knyaz” kavramına kısaca değinilecek olursa; Rus yönetim tarihinin başlamasından önce knyazların var olduğu ve bunların hem yerli topraklarda bulunduğu hem de yabancı ülkelerden davet edildiği ifade edilmektedir. İlk zamanlarda toprak soyluları ve boyarların çıkarlarını korumak için davet edilen ve önceden bir kabilenin askeri yöneticisi/koruyucusu olan knyazlar, daha sonra siyasi bir devlet yöneticisi konumunda devletin başına geçmişlerdir. Dolayısıyla feodalizme geçiş sürecinde yaşanan değişimler yalnızca devletin siyasi durumunu değil, aynı zamanda knyazların da konumlarını üst seviyeye taşımıştır.⁵⁸

Devlet yönetiminden sorumlu olan büyük knyaz, Kiev Rus devletinin başı konumunda yer almıştır. İktidar değişimlerinde devlet idaresi, çoğu durumda soydan soya aktarılmıştır. Dolayısıyla bu topraklarda mülkün ekonomik temeli, feodalizm düşüncesine dayandırılmıştır. En büyük feodaller knyazlar olmuş ve toprağa bağlı olan köylülerin yöneticisi pozisyonunda faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Diğer feodaller arasında bulunan boyarlar ve drujinalar ise sınıflı toplumun önemli oyuncularını arasında yerlerini almışlardır. Bu noktada büyük knyaz, Kiev Rus devletinin dış politikasını bir baş diplomat

⁵⁶ M. E. Loşkareva & M. V. Kleponosova, *İstoriya Gosudarstva i Prava Rossii* (Moskva: Eksmo, 2022), 24. Ayrıca daha açıklayıcı olması bakımından şunu da eklemek gerekmektedir: Namestnik, Volostnik, Virnik, Meçnik ve Mitnik gibi terimler, yerel yönetim birimlerinde farklı sahalardaki yöneticileri ifade etmekteydi.

⁵⁷ Lipski, *Osnovi Gosudarstvennogo i Munitsipalnoye Upravleniya*, 201, 210.

⁵⁸ Şigabudinov, *Drevnerusskoye Gosudarstvo i Pravo*, 66-67.

olarak yönetmiştir. Büyük knyazın önemli rolü sayesinde Bizanslılar, Hazarlar, Almanlar, Bulgarlar, Macarlar, Varegler ve Peçenekler ile anlaşmalar yapılmıştır.⁵⁹

Hem knyazlıklar arasında hem de knyazların kendi bölgelerindeki knyazlık toplantıları, önemli konulara ev sahipliği yapmıştır. Knyazın yasama, yürütme ve yargı yetkileri resmi olarak knyazın kendisinde toplanmıştır. Knyazlık ya da hanedan ile ilgili temel sorunlar ortaya çıktığında diğer knyazlar çağrılıp görüşmeler yapılmıştır.⁶⁰ Örneğin 1097 yılında Özi üzerinde bulunan Lyubeç şehrinde altı knyaz; Kiev Büyük Knyazı Svyatopolk İzyaslaviç, Çernigov Knyazları David ve Oleg Svyatoslaviç, Pereyaslav Knyazı Vladimir Monomah, Volin Knyazı David İgoreviç ve Terebovl Knyazı Vasilko Rostislaviç toplanmıştır. Toplantıya Vladimir Monomah başkanlık etmiştir.⁶¹

Yapılan toplantı sonucunda, biri olumlu ve diğeri olumsuz olmak üzere iki önemli karar alınmıştır. Birinci karar, knyazlıklar arasında tartışmaların ve çatışmaların durdurulmasına ilişkin olup, bu olumlu bir karar olarak görülmüştür. İkinci karara göre ise devletin idari birimleri, feodal mülklere dönüştürülmüştür. Bu durumda merkezi devlet örgütlenmesi, parçalanmaya başlamış ve konfederal bir örgütlenmeye dönüş yaşanmıştır.⁶² Dolayısıyla knyazlık toplantıları, devletin geleceğini etkileyebilecek kararların alınmasına olanak sağlayan görüşme biçimleri olmuştur.

Kiev Rus devlet örgütlenmesinde merkezi yönetimin yanı sıra şehirlerde ve köylerde bulunan yerel yönetimlerde knyazların güvendiği kişilerden seçilen *namestnik* (наместник) isimli yerel yöneticiler/temsilciler görev yapmıştır.⁶³ Şehirler, bölgeler halinde askeri garnizonlara ayrılmıştır. Bu garnizonlar; Tısyatskiy (Binlik), Sotnik (Yüzlük) ve (Destyatnik (Onluk) adı verilen askeri idareciler tarafından yönetilmiştir. Ayrıca kırsal yerleşim birimlerinde *volostnik* adlı yöneticiler, yerel yönetimlerde görev yapmışlardır. Kırsal alanlardaki yerel yönetimlerin idari organına “*verv*” isimli bölgesel topluluk organı adı verilmiştir.⁶⁴

Namestniklik Kurumu (Naiplik), dokuzuncu yüzyılda devletin diğer merkezlerine yönetici olarak atanan posadniklere dayandırılmaktadır. Bu uygulama, 882 yılında Knyaz Oleg ve onun haleflerinin ele geçirdikleri topraklara drujinanın kıdemli üyeleri olan boyarları “yerleştirmeye” (posadit) başlamalarıyla ortaya çıkmıştır. Knyaz Oleg döneminde (880-912) muj/boyar, Knyaz Yaropolk döneminde (972-978) posadnik olarak anılan bu yerel idari yöneticilerin yerini, 1148’den itibaren namestnikler almaya başlamıştır. Namestniklik kurumu, bu suretle Rus devlet teşkilatı tarihinde yerel yönetim biçimi olarak benimsenmiştir. “Namestnik” kavramı etimolojik açıdan “yerine” anlamındaki “*vmesto*” kelimesinden türemiştir. Dolayısıyla bu kelime “yönetimi büyük

⁵⁹ A. İ. Kuznetsov, Yu. A. Raykov & V. V. Samoylenko, *İstoriya Diplomatii Rossii*. Tom 1: IX-Naçala XX veka (Moskva: Aspekt Press, 2019), 17.

⁶⁰ Loşkareva & Kleponosova, *İstoriya Gosudarstva i Prava Rossii*, 13.

⁶¹ Lavrentyevskaya Letopis, *Povest Vremennih Let*, 154; E. Pçelov, “Poçemu Knyajestkiy Sezd 1097 Sostoyalsa v Lyubeçe?,” *Drevnyaya Rus v IX-XI: Konteksti Letopisnih Tekstov* (2016): 141.

⁶² S. V. Ribakov, *İstoriya Rossii s Drevneyşey Vremeni do Kontsa VII. Veka* (Ekaterinburg: Uralskogo Gosudarstvennogo Universiteta 2014), 69.

⁶³ R. T. Muhayev, *İstoriya Gosudartsvennogo Upravleniya v Rossii* (Moskva: Uniti Dana, 2007), 72; V. B. Makarov, *İstoriya Gosudarstvennogo Upravleniya i Mestnogo Samoupravleniya v Rossii (IX-1917 g.)* (Nijniy Novgorod: İzdatelstvo Volgo-Vyatskoy Akademii Gosudarstvennoy Slujbi, 2000), 24.

⁶⁴ Muhayev, *İstoriya Gosudartsvennogo Upravleniya v Rossii*, 72.

knyaz yerine temsilen yürüten, ona naiplik eden” manasına gelmekteydi. Namestnik yerel yöneticileri, atandıkları şehir ya da bölgede büyük knyazın temsilcisi statüsüyle bölge ya da şehir yönetimini devralmışlardır.⁶⁵

Sonuç olarak Kiev Rus devletinin 862 yılında kurulması ve sonrasında knyazlar tarafından yapılan reformlarla devletin kurumsallaşmasına yönelik pek çok gelişme yaşanmıştır. Böylelikle, Rus feodal devletinin temelleri atılmıştır. Kiev Rus devlet örgütlenmesinin oluşmasında ve gelişmesinde önemli kararların alındığı yerlerden birisi, yerel meclis ya da konsey olarak ifade edilebilecek veçeler olmuştur. Veçeler; siyasi, askeri, ekonomik ve yargısal konularda Slav topluluklarının önemli bir yönetim organı olarak Novgorod, Tver ve Kiev gibi knyazlıklarda politika belirleyici olmuşlardır.

4) Rus Devlet Yönetim Tarihinde Veçeler

İlk idari örgütlenmelerin Rus devlet yönetiminde ne zaman ortaya çıktığı hakkında henüz net bir görüşe varılamamıştır. Bu konuya yönelik birinci görüş, ilk örgütsel yapıların Kiev Rus devleti döneminde ortaya çıktığına dair yaklaşımdır. Bir diğer yaklaşıma göre ise Rus idari örgütlenmelerinin ilk izleri, devletli toplum öncesine dayanmaktadır. Bu dönemde toplumsal, endüstriyel, sınıfsal ve korporatif olarak toplumların kendi kendini yönetmeye başladıkları düşünülmektedir.⁶⁶ Kiev Rus devleti öncesinde de Slav topluluklarında gündelik hayat ile ilgili temel konularda her kabileye/topluluğa ait veçeler kurulmuş ve toplantılar yapılmıştır. Her kabile, merkezi bir bölgeye sahip olmuş ve kabile merkezlerinde veçeler kurulmuştur.⁶⁷

Kiev Rus devletinde veçeler, halkın toplanma yeri ya da halk meclisi anlamlarını taşımıştır. İlkel yapılı bu meclislere yalnızca özgür insanlar katılım sağlamışlardır.⁶⁸ Bu noktada özgür insanlar üç gruba ayrılmıştır:

- Birincisi, yüksek tabaka olan boyarlar sınıfı olup, büyük drujina ve küçük drujina olarak iki bölümden meydana gelmiştir.
- İkincisi, orta sınıf grup olan tüccarlar ve misafirlerden (yabancı tüccarlar) oluşmuştur.
- Son sınıf ise en alt tabakada bulunan “smerdı” olarak adlandırılan hayvan ve toprak sahibi olan kişilerden oluşmuştur.⁶⁹

Genellikle bütün sınıfları temsilen Velikiy Novgorod şehrinin yaşayanlarından, bu toplantılara katılım sağlayanların olduğu da ifade edilmektedir.⁷⁰ Bu dönemde özgür olmayan ve toplumda söz hakkı olmayanlar mevcuttu. Günümüzde bazı bilim insanlarına göre büyük knyaz ve vasallar tarafından verilen kararlara halk iradesinin önemli ölçüde yansıdığına inanılmaktadır. İlk veçenin, 997 yılında Belgorad şehrinde toplandığı

⁶⁵ Tekin Aycan Taşcı, “Rus Devlet Teşkilatında Namestniklik Kurumunun Tarihçesi,” *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 5/8 (2019): 193.

⁶⁶ Kseniya Nikolaevna Lokşina, “Mestnoe Samoupravlenie v Rossii: Samobitnaya İstoriya Formirovaniya (Do Naçala XX. veka),” *Lokus: Lyudi, Obşestvo, Kulturnı, Smıslı* 2 (2014): 76.

⁶⁷ V. Yu Halturin i dr., *İstoriya Rossii s Drevneyşey Vremen do 1917 goda* (İvanovo: 2003), 10-11.

⁶⁸ Pyotr İğoreviç Paşkovskiy, “İstoki Rossiyskogo Parlamentarizma i Vneşnyaya Politika Gosudarstva: Opıt Veçe, Boyarskoy Dumı i Zemskogo Sobora,” *International Journal of Professional Science* 1 (2016): 90.

⁶⁹ Geoffrey Hosking, *Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla*, çev. Kezban Acar (Ankara: İletişim Yayınları, 2015), 60.

⁷⁰ Hosking, *Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla*, 60.

kroniklerde yazılmıştır.⁷¹ Ayrıca bilim insanları tarafından, doğrudan demokrasinin ve temsilin ilk kez, veçeler aracılığıyla ortaya çıktığı belirtilmektedir.⁷² Bu tarihte yapılan veçe toplantısında Peçeneklere karşı yapılan savaşa ilişkin kararlar alınmıştır.⁷³ Dolayısıyla erken feodal dönem Rusyası'nda veçelerin, halk meclisi olarak önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Bu yönetsel yapının, köken olarak geleneksel kabile toplantılarından doğmuş olabileceği düşünülmektedir.⁷⁴

İlk veçelerin ortaya çıkışı sonrasında Kiev Rus devleti topraklarında karar alma organı olarak kullanılan veçelerin işleyişlerine ilişkin farklılıklar olduğu söylenebilir. Çünkü bu dönemde merkezi yönetimin Kiev'de bulunması ve büyük knyaz ile yerel knyazlar arasında uzlaşmaya dayalı bir ilişki olması, bu farklılığı ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla bu dönemde devletin ilk ortaya çıkış süreci olması ve merkezi yönetimin yerele yönelik direktif verememesi gibi dönemin şartları, farklı işleyişlerin temelini oluşturmuştur. Bir diğer ifadeyle, her knyazlıkta faaliyet gösteren veçe meclislerinin işleyişi, ilgili knyazlığın siyasi, ekonomik ve ticari konumuna bağlı olarak değişkenlik göstermiştir. Bu sebeple Kiev'deki veçe ile Novgorod'daki veçe meclisinde farklılıkların mevcut olduğu düşünülebilir. Fakat özü itibarıyla veçeler, birer yerel meclis ya da devlet parlamentosu gibi dönemin koşullarında knyazlıkların ya da Kiev Rus devletinin iç ve dış politikasının belirlenmesinde önemli bir konuma sahip olmuşlardır. Sonuç olarak veçelerin, Rus idare tarihi bakımından kamu örgütlerinin kurumsallaşmasında önemli görevler üstlendiği söylenebilir.⁷⁵

Bir diğer ifadeyle dokuzuncu ve on ikinci yüzyıllar arasında *veçeler* bir meclis olarak, Rus idari yapısının oluşturulmasında ilk temeller olarak görülebilir. Öyle ki, Rus devlet parlamentosunun temelleri, ilkel bir yapıda da olsa veçeler ile pratiğe dökülmüştür. Rus yönetim düşüncesinde özellikle veçe toplantılarında geleneksel olarak ilk seçim usulleri ortaya çıkmıştır. Bu toplantılar, Rus devlet düşüncesinde doğrudan demokrasinin ve yönetsel temsilin temellerini oluşturmuştur. Vladimir, Polotsk, Belogorod, Novgorod, Kiev, Pskov, Smolensk, Tver, Rostov ve Çernigov şehirleri gibi eski Rus şehirlerinin pek çoğunda veçe kurulmuştur.⁷⁶

5) Veçelerin Örgütsel Yapısı ve Fonksiyonları

Veçelerin yetki alanına bakıldığında knyazlığın iç ve dış politikasındaki yönelimleri belirleyen oldukça geniş bir alanı kapsadığı görülmektedir. Veçeler, her şeyden önce knyazlığın, diğer devletlerle ya da knyazlıklarla barış imzalanması ya da diğer devletlere karşı savaş ilan edilmesi konularına yönelik kararların alınmasında önemli bir organ olarak görev yapmıştır. Veçelerde, knyazlık yönetimine dair önemli kararlar alınmıştır. Ayrıca veçelerde, vergi toplanması ve para politikası gibi sorunlar tartışılmış ve karara

⁷¹ Lavrentyevskaya Letopis, *Povest Vremennih Let*, 88; Paşkovskiy, "İstoki Rossiyskogo Parlamentarizma i Vneşnyaya Politika Gosudarstva," 90.

⁷² Paşkovskiy, "İstoki Rossiyskogo Parlamentarizma i Vneşnyaya Politika Gosudarstva," 90; Makarov, *İstoriya Gosudarstvennogo Upravleniya i Mestnogo Samoupravleniya v Rossii (IX-1917 g.)*, 17.

⁷³ Lavrentyevskaya Letopis, *Povest Vremennih Let*, 88.

⁷⁴ Muhayev, *İstoriya Gosudartsvennogo Upravleniya v Rossii*, 53.

⁷⁵ Paşkovskiy, "İstoki Rossiyskogo Parlamentarizma i Vneşnyaya Politika Gosudarstva," 90.

⁷⁶ Lokşina "Mestnoe Samoupravlenie v Rossii: Samobitnaya İstoriya Formirovaniya (Do Naçala XX. veka)," 77.

bağlanmıştır. Ayrıca şehirlerin finansal sorunları ve toprak meseleleri düzenlenmiştir.⁷⁷ Örneğin knyazın değiştirilmesi ve seçilmesi, ceza konuları ve yargılama faaliyetleri de veçe tarafından yürütülmüştür.⁷⁸ Öyle ki, Kiev Knyazlığında iktidara gelen 50 knyazdan 14'ü veçe tarafından seçilmiştir. Ancak knyazların kendi iktidarlarını güçlendirmesi, veçenin rolünü zamanla zayıflatmıştır. On ikinci yüzyıldan sonra veçeler, knyazları seçmeyi bırakmıştır.⁷⁹

Alanyazındaki çalışmalara bakıldığında Novgorod Cumhuriyeti'ndeki veçeye yönelik çalışmalar yoğunluk göstermektedir. Moğollar tarafından büyük Rus şehirlerinden yalnızca Novgorod şehri ele geçirilmemiştir. Dolayısıyla Rus devletinin geleneksel yönetim yapısının bu bölgede değişmeden devam etmesi, alanyazındaki yapılan araştırmalara olanak sağlamıştır. Çünkü Moğollar, on üçüncü yüzyılda Kiev dâhil olmak üzere birçok büyük ve küçük Rus şehrini ele geçirerek kendilerine bağlamış ve Rus şehirlerinden vergi toplamışlardır. Novgorod şehrinin Moğol etkisinden uzak kalması sayesinde Rus yönetim kültürü, Moskova Knyazlığı kontrolüne kadar ilk dönemde geliştiği seyri ile devam etmiştir.

Vovin'e göre, Moğolların Rus şehirlerini ele geçirdikten sonra Novgorod ve Pskov şehirlerindeki veçeler haricindeki diğer veçeler, Rus siyasal yaşamından silinmiştir. Çünkü Moğollar, Kiev Rus devletindeki şehirlerin yüzde 90'ını yok etmiş ve kalanlarını kendine bağlamıştır.⁸⁰ Bu nedenle, alanyazın çalışmaları ağırlıklı olarak Novgorod'daki veçe yönetimi üzerine yapılmıştır. Kurulduğu dönemden itibaren Moğol saldırıları dâhil olmak üzere yıkıma uğramayan Novgorod şehri, Volhov nehri üzerinde ticaret bakımından zenginleşerek önemli bir merkez haline gelmiştir.

Aslında Moğolların Rus topraklarını ele geçirmesinden önce, Kiev Rus devletinde feodal parçalanma başlamıştır. Böylelikle Moğollar, bu bölgelerde daha hızlı hakimiyet kurmuştur. Kiev Rus devletine bağlı Novgorod ve Pskov şehirleri, kendi yönetsel örgütlenmelerini ve yönetim yapılarını kendine özgü olacak biçimde kurmuş ve geliştirmeye devam etmişlerdir.⁸¹ Örneğin Novgorod şehrinde Boyar Cumhuriyeti ortaya çıkmıştır. Bu cumhuriyetin ana yönetim organı, halk meclisi olan veçe olmuştur. Veçe meclisinde şehrin günlük genel sorunları tartışılmıştır. İdari ve yargı organı veçe tarafından seçilmiştir. Şehrin dış tehditlerden korunması amacıyla kent ordusuna komuta etmek için knyazlar davet edilmiştir. Öte yandan şehir içinde bazı yerel topluluklar varlığını sürdürmüştür. Aynı yerleşim birimleri olan Kontslar için "Konçan" ve sokaklar için "Uliçan" denilen yerel yönetim birimleri kurulmuştur.⁸²

⁷⁷ Danilevskiy, *Drevnyaya Rus Glazami Sovremennikov i Potomkov (IX-XII)*, 97.

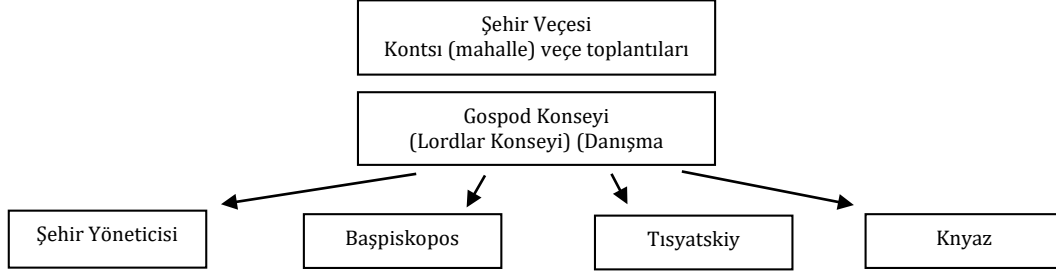
⁷⁸ Pavel Vladimiroviç Lukin, *Novgorodskoye Veçe*, (Moskva: İndrik, 2014), 272, 274.

⁷⁹ Eroşkin, *İstoriya Gosudarstvennih Uçrejdeniy Dorevolyutsionnoy Rossii*, 23-24.

⁸⁰ A. Vovin. "Veche and the terms "All Pskov" and "Pskov Men": *The Russian Medieval City Assembly as a Communal Structure, The City and History (Mesto a dejiny until 2019)* 9/2 (2019): 6.

⁸¹ S. E. Prokofyev i dr., *Gosudarstvennoye i Munitsipalnoye Upravleniye*, Çast 2: Munitsipalnoye Upravleniye (Moskva: İzdatelstvo Yurayt, 2019), 25.

⁸² Prokofyev i dr., *Gosudarstvennoye i Munitsipalnoye Upravleniye*, 25.

Şema 2: Novgorod Veçe Örgütlenmesi⁸³

Rusların yaşadıkları bölgelerdeki Rus knyazlıklarının Moskova Knyazlığı altında birleşme süreci, Moskova ile Novgorod arasında süren mücadele sonrasında III. İvan zamanında Moskova'nın galip gelmesiyle tamamlanmıştır.⁸⁴ IV. İvan ise dedesi, III. İvan'a kıyasla Rus devleti topraklarını on kattan fazla genişletmiş ve devlet yönetiminde sert bir merkezîyetçi yönetim anlayışı benimsenmiştir.⁸⁵

Şema 2'de görüldüğü gibi, veçe meclisinde knyazın rolü, Kiev ve diğer Rus şehirlerinde olduğu gibi güçlü bir konumda değildi. Alınan kararlarda knyazın fonksiyonu kısıtlanmıştır. Bilakis veçede yer alan diğer üyelerin rolü daha fazla ön plana çıkmıştır. Bu nedenle, Rus idare tarihi üzerine çalışanlar, Novgorod şehir yönetiminin bu dönemini doğrudan demokrasi kavramı ile açıklamaktadırlar. Ancak veçelerin, dönemselsel olarak en eski örgütlenme birimi olmasından dolayı, bu konuya yönelik yapılan araştırmalarda kaynaklara ulaşma konusunda kısıtlılıklar yaşanmaktadır.

Öyle ki Profesör Platonov'a göre, Novgorod şehrinin tarihine ilişkin inceleme yapılması zordur. Çünkü bu döneme ait yazılı arşivler oldukça azdır ya da neredeyse kalmamıştır. Novgorod'ın Moskova tarafından ele geçirilmesiyle Novgorod'ın kendine özgü yönetim düzeni ortadan kaldırılmış ve yerine Moskova tarafından belirlenen yönetim yapısına geçiş yapılmıştır. Novgorod veçesinin işleyişine dair bir incelemenin yapılmadığı ve bu nedenle net bir bilginin olmadığı iddiası da ileri sürülmüştür. Genel görüşe göre, Novgorod veçesinin birkaç bin Novgorod sakinin katıldığı düzenli olmayan bir toplantı şeklinde fonksiyon gösterdiği belirtilmiştir. Ayrıca bu toplantılara, kentlin özgür kişileri ve Novgorod çevresindeki yerleşim birimlerinden soyluların katılım sağladığı hakkında bilgiler alanyazındaki çalışmalara yansımıştır.⁸⁶

⁸³ Orlov i dr., *İstoriya Rossii*, 54.

⁸⁴ İlkay Topsakal, *Rusya Tarihi* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2022), 35-36.

⁸⁵ Orlov i dr., *İstoriya Rossii*, 54, 109; Prokofyev i dr., *Gosudarstvennoye i Munitsipalnoye Upravleniye*, 25.

⁸⁶ S. F. Platonov, *Veçe v Velikom Novgorode (Leksiya, 23 apr.1915 v Novgorode* (Novgorod: Novgor. O-volyubiteley drevnosti, 1916), 1-8.

Resim 2: Temsili Veçe Toplantısı Görseli⁸⁷

Veçenin işleyişine bakıldığında bir yerde toplanan ve bir kalabalığı simgeleyen Resim 2'deki temsili veçe görseline göre; insanlar yüksek sesle konuşarak (bağırarak) kararların alınmasını sağlamışlardır.⁸⁸ Böylelikle veçelerde sesli bir şekilde yapılan itiraz ya da kabullerin, günümüz meclislerindeki karar alma süreçlerinin kökenleri olduğu düşünülebilir. Veçelerde azınlıkta kalanlar, çoğunluğun kararına uymuştur. Azınlığın karara uymaması durumunda görüş ayrılıkları sebebiyle tartışmalar yaşanmıştır. Bu süreçte zaman zaman zor kullanma, kargaşa ve istikrarsızlık sorunları sebebiyle tartışmalar olmuştur. Veçe içinde bazı fraksiyonlar ortaya çıkmıştır. Uyumsuzluğu çözmek için kişiler değil, birbirine karşıt topluluklar, çözüme yönelik tartışmışlardır. Anlaşma sağlanmadığı takdirde, gruplar arasında pek çok kez mücadele yaşanmıştır. Novgorod şehrinin siyasi hayatı bu şekilde ilerlemiştir. Novgorod şehrinde boyarlar, eski düzeni yıktıkları zaman veçe sistemi de ortadan kalkmıştır. Böylece boyarlar arasındaki çatışmaların artmasıyla Novgorod devletinin kurumsal olarak temelleri yok olmuştur.⁸⁹

Öte yandan Danilevskiy'ye göre, veçe toplantıları yarı-anarşik miting toplantısı şeklinde bir işleyişe sahip olmuştur.⁹⁰ Bu işleyiş düzeninde, halk milisleri ve yöneticilerinin etkinliği ön plana çıkmıştır. Örneğin Şema 2'de gösterildiği gibi Tısyatskiy isimli askeri yöneticiler halk milislerine liderlik etmişlerdir. Bu görevliler, knyaz tarafından atanmıştır.⁹¹ Şehir yöneticisi ise şehirlerde kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinden sorumlu belediye başkanı rolünü üstlenmiştir. Başpiskopos ise dini örgütlenmenin başı olup, şehrin dini faaliyetlerini yürütmüştür. Muhayev'e göre veçenin yürütme organı, şehrin ileri gelenlerinden meydana gelen konsey üyelerini seçmiştir. Bu şekilde yalnızca Novgorod ve Pskov veçeleri, kendine has yapılarını on beşinci yüzyıla kadar sürdürebilmişlerdir. Bu kapsamda veçeler; knyazı seçme faaliyeti dâhil olmak üzere yasama, yürütme ve yargı yetkilerine sahip olmuştur. Ayrıca bu knyazlıkların, her ne

⁸⁷ Temsili Veçe Toplantısı Görseli, erişim: 28.10.2022, <https://kulturologia.ru/blogs/061012/17202/>

⁸⁸ Paşkovskiy, "İstoki Rossiyskogo Parlamentarizma i Vneşnyaya Politika Gosudarstva," 90; Danilevskiy, *Drevnyaya Rus Glazami Sovremennikov i Potomkov (IX.-XII.)*, 78.

⁸⁹ Platonov, *Veçe v Velikom Novgorode (Leksiya, 23 apr.1915 v Novgorode)*, 1-8.

⁹⁰ Danilevskiy, *Drevnyaya Rus Glazami Sovremennikov i Potomkov (IX.-XII.)*, 95.

⁹¹ Eroşkin, *Istoriya Gosudarstvennih Uçrejdeniy Dorevolyutsionnoy Rossii*, 24.

kadar cumhuriyet tipi bir rejime sahip oldukları belirtilse de bunlar, boyar ya da feodal yönetim tipine sahip bir anlayış benimsemişlerdir.⁹² Bu kapsamda hem cumhuriyet hem de demokratik katılım kavramları, bu dönemin şartlarına göre kullanılmıştır. Çünkü veçe toplantılarına yalnızca özgür olan insanların katılması, modern demokrasi düşüncesiyle bağdaşmamaktadır. Bu durum, yalnızca dönemin şartları üzerinden anlaşılabilir. Knyazlıklarda yönetim organı olarak görülen veçelere ait bilgiler şu şekilde özetlemiştir;⁹³

- Veçenin kökenleri, eski Slav topluluklarına kadar dayandırılabilir. Veçelerin yalnızca onuncu ve on ikinci yüzyıllarda ortaya çıktığını iddia etmek yanlış olabilir. Ayrıca Slavların Avar ve Tuna Bulgarları ve Hazarlarla olan ilişkilerine bakıldığında idari açıdan veçenin bu boylardan da etkilendiği söylenebilir.
- Toplumsal olarak bakıldığında veçe, ilk zamanlarda özgür olanların katılabileceği bir toplantı yeri olarak görülürken daha sonra veçeler, şehir yönetim organlarının temsilcisi konumuna dönüşmüştür.
- Veçe, toplumsal ve siyasi sorunların çözümünde önemli roller üstlenmiştir. Dolayısıyla veçeler, ilk zamanlarda her bölgede toplanırken daha sonra belirli bölgelerde örgütsel ve yapısal değişimlere tabi tutulmuş ve veçe meclislerinde farklılıklar gözlemlenmiştir.

Genel olarak bakıldığında Kiev Rus devletindeki veçelerin fonksiyonlarına ve işleyişine dair net bilgilere ulaşmanın zor olduğu ifade edilmektedir. Çünkü bu alana yönelik bilimsel çalışmalara, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı ve yirminci yüzyılın ilk yarısında başlanmıştır. Ancak bu çalışmalara göre, bu yüzyıllarda veçenin rolüne ve önemine bakıldığında veçelerde devletin önemli işlerinin görüşüldüğü sonucuna varılmıştır. Özetle veçeler, Moskova Knyazlığı kurulmadan önce tüm siyasi, toplumsal ve ekonomik vb. sorunlarının tartışıldığı bir halk meclisi olarak görülebilir.⁹⁴

Sonuç

Rusya Federasyonu'nda kırsal ve kentsel yönetimlerin ortaya çıkış sürecinin temelleri ve devlet örgütlenmesinin nasıl geliştiği, idare tarihinin okunmasıyla anlaşılabilir. Çünkü devlet örgütlerinin kurumsallaşması için tarihsel birikimlerinin anlaşılması önem taşımaktadır. İşte bu noktada Rusya Federasyonu da kendi geçmiş deneyimlerinden beslenmeye devam etmektedir. Özellikle Rus idare tarihi; Sovyetler Birliği, Çarlık ve Kiev Rus devletlerinin geçirdiği idari dönüşümlerin bir sonucu olarak günümüze ışık tutmaktadır.

Çalışmada öncelikle Rus devletinin "kurumsallaşması" sürecinde Kiev Rus devlet örgütlenmesine yönelik genel bir çerçeve ortaya konmuştur. Ardından, Rusya devlet örgütlenmesinin ilk çekirdekleri olan veçeler irdelenmiş ve halk meclisi niteliğinde olan bu kurumun yapısı, işleyişi ve fonksiyonlarına yönelik tartışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda yaşanan gelişmelerin ilk temeli olan Kiev Rus devlet deneyimi süresince pek çok kararın alınması ve uygulanması aşamasında, siyasal ve toplumsal bir ihtiyaç olarak

⁹² Muhayev, *İstoriya Gosudartsvennogo Upravleniya v Rossii*, 53.

⁹³ Danilevskiy, *Drevnyaya Rus Glazami Sovremennikov i Potomkov (IX.-XII.)*, 101.

⁹⁴ Lukin, *Novgorodskoye Veçe*, 272, 274.

ortaya çıkan halk meclisi niteliğindeki veçelerin, önemli roller üstlendiği görülmüştür. Örneğin; veçe meclislerinde savaş ilan edilmesi, yönetsel ve örgütsel yapıya yönelik idari reformlar yapılması, kırsal ve kentsel alanlarda toplumsal ve ekonomik sorunlara çözüm aranması gibi önemli siyasi, ekonomik ve toplumsal hususlar görüşülerek hem merkezi hem de yerel yönetim sorunlarına çözüm aranmıştır. Dolayısıyla veçeler, idari açıdan ilk örgütsel yapının düzenlenmesi ve örgütlenmesi sürecinde önemli rol oynamıştır.

Ayrıca veçeler, Rus idare tarihinde ilk demokratik adımlar olarak görülmektedir. Fakat veçe toplantıları, feodal oyuncuların kendi çıkarları çerçevesinde bir mücadele alanı haline de dönüşmüştür. Bu toplantılara sadece özgür insanlar katılabilmıştır. Bu dönemde feodal oyuncular, kendi çıkarları peşine düşmüştür. Merkez ve yerel yönetimler arasındaki mücadelede feodal oyuncular veçelerde etkin rol oynamışlardır. Böylelikle Rus devlet düşüncesinde feodal yapının temelleri atılmış ve feodal devlet yapısı gelişmeye başlamıştır. Dolayısıyla Kiev Rus devletinin kurulmasıyla, merkezi yönetim ve yerel yönetim örgütleri arasında siyasi, ticari, idari ve iktisadi ilişkiler ortaya çıkmıştır. Bu ilişkiler, yerel knyazlıkların ve boyarların güçlenmesine bağlı olarak gelişmiştir. Şehir yönetimlerinde veçe meclisleri kurulmuştur. Bu meclisler zamanla, boyarların kontrolüne geçerek toprak soylularının yönetimde söz sahibi olmalarına olanak sağlamıştır.

Kuruluş yerlerine bakıldığında, Kiev Rus devletinde pek çok farklı bölgede veçelerin (knyazlıklar) toplandığı belirtilmiş ve her bir bölgenin ya da yönetimin kendine ait veçesi olduğu ifade edilmiştir. Farklı veçelerin olması, alınan kararlar bakımından özerk yapıların gelişmesine olanak sağlamıştır. Öyle ki bölgelere göre kurumsallaşma süreçleri değişkenlik göstermiştir. Özellikle Kiev ve Novgorod şehirlerindeki veçelerin daha fazla kurumsallaştığı ifade edilirken diğer bölgelerde ve kırsal yerleşim birimlerinde yer alan veçeler ise görece daha farklı işleyişlere sahip olmuştur. Bu farklılıklara rağmen Kiev Rus devletinin ortaya çıkışından Moğol hâkimiyetine kadar geçen sürede veçe örgütlenmeleri, etkinliğini sürdürmüştür.

Akademik çalışmalarda Novgorod veçesi üzerine daha çok çalışma yapılmasının sebebi, Moğolların bu bölgede hakimiyet kurmaması ile açıklanabilir. Çünkü Moğol hâkimiyetine giren Kiev Rus devleti topraklarında Moğol kanunları uygulanmış ve yalnızca Novgorod bölgesinde veçe faaliyetleri etkin bir şekilde devam etmiştir. Bu sebeple Novgorod topraklarında başlayan Kiev Rus devletinin kökenleri, varlığını sürdürmüştür.

İlk kuruluşundan Moskova Knyazlığı döneminde merkezileşme sürecine kadar veçelerin, kentsel ve kırsal yerleşim birimlerindeki ilk yerel yönetim organları ve günümüz Rus devlet örgütlenmesinin ilk deneyimleri olduğu söylenebilir. Bu anlamda feodal Rus devlet örgütlenmesinin kurumsallaşması sürecinde merkez ile yerel yönetim örgütlenmeleri arasındaki ilişkilerde veçeler, önemli kararların alınmasına ev sahipliği yapmıştır. Günümüz Rus idare tarihi açısından Kiev Rus devleti döneminde karar alma organı olarak örgütsel yapıda yer alan veçelerin hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimlerin gelişmesinde birer parlamento rolü üstlendiğini söylemek mümkündür.

Sonuç olarak günümüzde Rus devletinin politika alma ve uygulama süreçlerine yönelik ilk temellerinin, veçeler ile olduğu söylenebilir. Ancak veçeler, halen birçok

yönüyle araştırılmayı beklemekte ve araştırma alanı olarak önemini korumaktadır. Bu çalışmanın karşılaştırmalı kamu yönetimi çalışmalarında Rus ve Türk idare tarihlerinin incelenmesine yönelik ileri dönemlerde yapılacak çalışmalara katkı sağlaması beklenmektedir.

Beyanname:

- 1. Etik Kurul İzni:** Etik Kurul İzni gerekmemektedir.
- 2. Katkı Oranı Beyanı:** Yazar, makaleye başkasının katkıda bulunmadığını beyan etmektedir.
- 3. Çıkar Çatışması Beyanı:** Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

Declarations:

- 1. Ethics approval:** Not applicable.
- 2. Author contribution:** The author declares no one has contributed to the article.
- 3. Competing interests:** The author declares no competing interests.

KAYNAKÇA

- Acar, Kezban. *Orta Çağ'dan Sovyet Devrimi'ne Rusya*. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2014.
- Akçay, Eray. "Rusya'da Tek Tıp Tarih Ders Kitabı Oluşturma Projesi Kapsamında Yazılan "Genel Dünya Tarihi" Kitaplarında Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti." *Yabancıların Yabancıları: Türkler* içinde, ed. Öncül Kürşat, 105-180. İstanbul: Kriter Yayınları, 2022.
- Çobanoğlu, Sedat. *Rusya'da Devlet Örgütlenmesi*. Ankara: TİAV, 2020.
- _____. "Rusya Federasyonu'nda Yerel Yönetimler." *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi* 31/3, (2022): 53-84.
- Danilevskiy, İ. N. *Drevnyaya Rus Glazami Sovremennikov i Potomkov (IX.-XII.)*. Moskva: Aspekt Press, 1999.
- Dovnaroviç M. N. & A. N. Hudoloyev, "K Voprosu Prinyatiya Hristiyanstva na Rusi," *İntellektualniy Potentsial XXI Veka: Stupeni Poznaniya* 30 (2015): 19-24.
- Eroşkin, N. P. *İstoriya Gosudarstvennih Uçrejdeniy Dorevolutsionnoy*. Moskva: Vısşaya Şkola, 1983.
- Drevnyaya Rus. Erişim 05.11.2024. <http://history-maps.ru/view-picture.php?id=1436>
- Gubarev, O. L. *Naçalnaya Rus Na Puti "İz Varyagi v Greki"*. Sankt-Peterburg: Evraziya, 2020.
- Halturin, V. Yu. S. P. Bobrova, O. Ye. Bogorodskaya, G. A. Budnik, D. A. Vernigora, N. N. Jelezov, T. B. Kotlova & G. P. Tolkaçev, *İstoriya Rossii S Drevneyşey Vremen do 1917 goda*. İvanovo: İvanovskiy Gosudarstvenniy Energetičeskiy Universitet, 2003.
- Hosking, Geoffrey. *Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla*. Çev. Kezban Acar. Ankara: İletişim Yayınları, 2015.
- Kraşeninnikov, P. *Ot Plemenii K İmperii, Vozniknovenie Ruskogo Gosudarstva i Prava*. Moskva: Eksmo, 2022.
- Kurat, Akdes Nimet. "Avarlar." *Tarih İncelemeleri Dergisi* XXVI/1 (2011): 81-110.
- _____. *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye kadar*. Ankara: TTK, 2014.

- Kuznetsov, A. İ., Yu. A. Raykov & V. V. Samoylenko. *İstoriya Diplomatii Rossii*. Tom 1: IX-Naçala XX veka. Moskva: Aspekt Press, 2019.
- Lavrentyevskaya Letopis, *Povest Vremennih Let*. Perevod D. S. Lihaçev & O. V. Tvorogov. Sankt-Peterburg: VİTA NOVA, 2012.
- Letnyakov, Denis Eduardoviç. "Veçevaya Traditsiya Domongolskiy Rusi Kak Faktor Obrazovaniya Gorodskih Soobşestv Protograjdanskogo Tipa." *Vestnik RGGU Politologiya. İstoriya. Mejdunarodnoye Otnoşeniya* 14 (2009): 267-275.
- Lipski, S. A. *Osnovi Gosudarstvennogo i Munitsipalnoye Upravleniya*. Moskva/Saint-Petersburg: KnoRus, 2021.
- Lokşina, Kseniya Nikolaevna. "Mestnoe Samoupravlenie v Rossii: Samobitnaya İstoriya Formirovaniya (Do Naçala XX. veka)." *Lokus: Lyudi, Obşestvo, Kulturi, Smisli* 2 (2014): 76-87.
- Loşkareva, M. E. & M. V. Kleponosova. *İstoriya Gosudarstva i Prava Rossii*. Moskva: Eksmo, 2022.
- Lukin, Pavel Vladimiroviç. *Novgorodskoye Veçe*. Moskva: İndrik, 2014.
- Makarov, V. B. *İstoriya Gosudarstvennogo Upravleniya i Mestnogo Samoupravleniya v Rossii (IX-1917 g.)*. Nijniy Novgorod: İzdatelstvo Volgo-Vyatskoy Akademii Gosudarstvennoy Službi. 2000.
- Muhayev, R. T. *İstoriya Gosudartsvennogo Upravleniya v Rossii*. Moskva: Uniti Dana, 2007.
- Orlov, A. S. Georgiyev, V. A., Georgiyeva N. G., Georgiyeva & T. A. Sivohina. *İstoriya Rossii*. Moskva: Prospekt, 2020.
- Paşkovskiy, Pyotr İgoreviç. "İstoki Rossiyskogo Parlamentarizma i Vneşnyaya Politika Gosudarstva: Opıt Veçe, Boyarskoy Dumı i Zemskogo Sobora." *International Journal of Professional Science* 1 (2016): 89-96.
- Pçelov, E. "Poçemu Knyajestkiy Sezd 1097 Sostoyalsa v Lyubeçe." *Drevnyaya Rus v IX-XI: Konteksti Letopisnih Tekstov* (2016): 141-145.
- Platonov, S. F. *Veçe v Velikom Novgorode (Leksiya, 23 apr.1915 v Novgorode)*. Novgorod: Novgor O-volyubiteley drevnosti, 1916.
- Prokofyev, S. E., O. V. Paninoy, S. G. Yeremina & N. N. Musinoy. *Gosudarstvennoye i Munitsipalnoye Upravleniye. Çast 2: Munitsipalnoye Upravlenie*. Moskva: İzdatelstvo Yurayt, 2019.
- Rıbakov, S. V. *İstoriya Rossii S Drevneyşey Vremeni do Kontsa VII. Veka*. Ekaterinburg: Uralskogo Gosudarstvennogo Universiteta, 2014.
- Saharov, A. N., V. A. Şetakov, A. N., Bohanov, L. E. Morozova & M. A. Rahmatullin. *İstoriya Rossii s Drevneyşih vremen do naşih dney*. Moskva: 2022.
- Şlıçuk, Viktoriya Vladimirovna. "Organizatsiya Gosudarstvennogo Upravleniya v Subektah RF," v knige *Sistema Gosudarstvennogo Upravleniya*. Moskva: İzdatelstvo Forum, 2008.
- Şıgabutdinov, A. L. *Drevnerusskoye Gosudarstvo i Pravo*. Kazan: Kazanskiy Federalniy Universitet, 2015.
- Taşçı, Tekin Aycan, "Rus Devlet Teşkilatında Namestniklik Kurumunun Tarihçesi." *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 5/8 (2019): 191-211.
-

Temsili Vee Toplantısı Görseli. Erişim: 28.10.2022.
<https://kulturologia.ru/blogs/061012/17202/>

Topsakal, İlkey. *Rusya Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2022.

Uşakov, D. N. *Bolşoy Talkoviy Slovar Ruskogo Yazıka*. Moskva: Hit-Kniga, 2017.

Vovin, A. "Veche and the terms "All Pskov" and "Pskov Men": The Russian Medieval City Assembly as a Communal Structure. *The City and History (Mesto a dejiny until 2019)* 9/2 (2020): 6-28.

